

Citroenvlinders op het erf

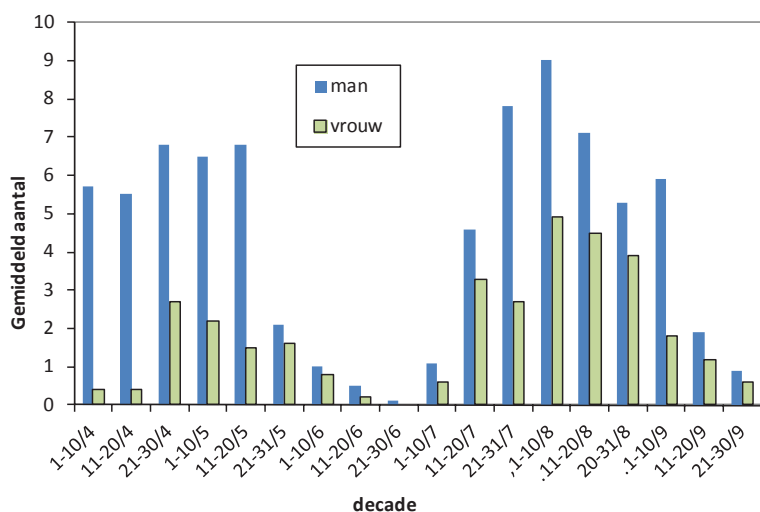
Tekst: John Boosman
(oud-student
De Vlinderstichting)

Naar aanleiding van het artikel van Chris van Swaay "Speelt de citroenvlinder verstoppertje?" en dat van Hans Smeenk "Houdt de citroenvlinder wel of geen zomerslaap?", ben ik eens in mijn eigen archief gedoken. Daarin ben ik nagegaan wat ik in de jaren 1997, 1999, 2000 en 2005 t/m 2011 aan citroenvlinders heb waargenomen op mijn erf (36 are) in Earnewâld en hoe het zit met de dip in juni. Maar ik was vooral benieuwd of mijn waarnemingen van een bepaalde plek die steeds op dezelfde manier zijn verzameld, ook overeenkomen met het landelijk beeld.

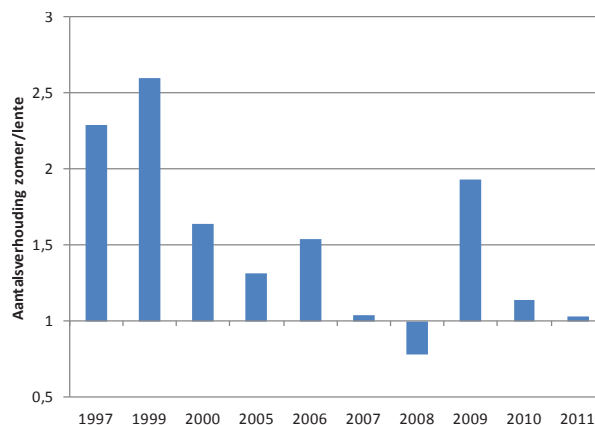
In al die jaren heb ik tijdens het vliegseizoen elke dag bijgehouden welke vlinders ik zag en hoeveel maximaal van elke soort. Van de gemakkelijk op geslacht te onderscheiden vlinders als de citroenvlinder heb ik tevens bijgehouden hoeveel mannetjes en vrouwtjes er maximaal op een dag vlogen.

Figuur 1 geeft de gemiddelde aantallen per decade aan tussen vrouwtjes en mannetjes citroenvlinder. Duidelijk is te zien dat er tot en met 20 mei voor het overgrote deel mannetjes vlogen en dat er in al die jaren tussen 14 juni en 2 juli vrijwel geen enkele waarneming op mijn erf van de citroenvlinder is geweest.

De vraag die ik me stelde was: komt de zomervlinder/lentevlinder verhouding op mijn erf overeen met de

Figuur 1: Gemiddeld aantal mannetjes en vrouwtjes van de citroenvlinder in perioden van tien dagen gedurende tien jaar.

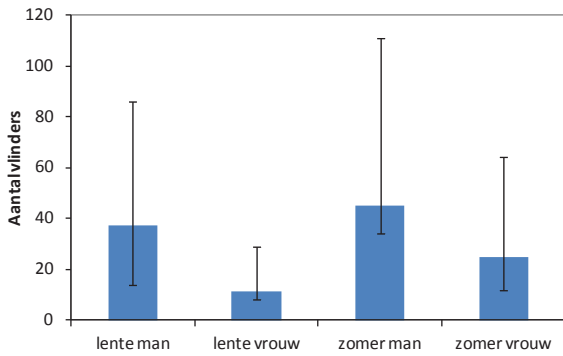
Figuur 2: Gemiddelde verhouding zomervlinder/lentevlinder gedurende tien jaar.

landelijke verhouding? (De zomervlinders worden geteld vanaf 1 juli en de lentevlinders van 1 april t/m 30 juni). In fig. 2 is deze verhouding op mijn erf weer gegeven. De verhouding is in al die jaren (behalve in 2008) groter dan 1. Dit betekent dat er op mijn erf overwegend meer zomervlinders vlogen dan lentevlinders (het 10-jaarsgemiddelde is 1,53).

Maar hoe is dat bij de landelijke telling in die jaren? Uit gegevens van De Vlinderstichting blijkt dat de verhouding over die jaren landelijk in die jaren meer lentevlinders zijn waargenomen dan zomervlinders. Dat dit niet overeenkomt met de aantallen op mijn erf is natuurlijk mogelijk, want niet elk gebied in Nederland trekt evenveel vlinders van een bepaalde soort. Daarnaast zijn mensen meer geneigd om in het vroege voorjaar een waarneming van een citroenvlinder door te geven dan later in het jaar. En misschien blijven er wel veel vlinders hangen in mijn natuurtuin met veel nectarplanten. Zeker is dat mijn tuin veel beschutting biedt door geboomte er omheen.

Man/vrouw-verhouding

Daarnaast was ik nieuwsgierig naar de man/vrouw verhouding, die immers niet zo gebiedsafhankelijk is. Ook deze verdeling bleek interessant. In de lente was de man/vrouw-verhouding bij mij op het erf gemiddeld over die jaren 3,5 en in de zomer 1,8. Gemiddeld vlogen er in de lente 37 mannetjes tegen 11 vrouwtjes; in de zomer evenwel gemiddeld 45 mannetjes tegen 25 vrouwtjes. Er zijn in de zomer gemiddeld meer vrouwtjes gezien dan verwacht werd. Zie figuur 3. Waarom zien we 's zomers meer vrouwtjes en zelfs meer dan we naar verhouding in de lente waarnemen? Volgens een mededeling van De Vlinderstichting moe-

Figuur 3: Gemiddeld aantal mannetjes en vrouwtjes in de zomer en lente in mijn tuin.

ten we de oorzaak zoeken in het feit dat beide geslachten in de zomer niet seksueel actief zijn; ze hoeven eigenlijk alleen maar wat rond te hangen, eens wat te drinken en een goede overwinteringsplek te zoeken. In het voorjaar is er werk aan de winkel. Mannetjes moeten rondvliegen op zoek naar vrouwtjes. Die vrouwtjes vallen na de paring veel minder op dan de mannetjes, want zij trekken zich terug in de voortplantingsbiotopen.

Als we figuur 4 bekijken, zien we dat ook landelijk in de zomer veel meer vrouwtjes gezien zijn dan in de lente. Wat dat betreft komen de waarnemingen op mijn erf wel overeen met de landelijke resultaten.

Zomerslaap

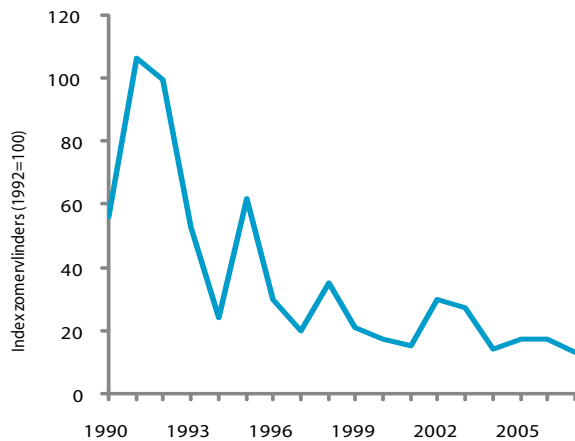
Zoals is opgemerkt bij figuur 1, worden er in juni geen tot zeer weinig citroentjes waargenomen. En de vraag is dan: wat gebeurt er met de citroenvlinders. Gaan ze gewoon dood of houden ze een zomerslaap?

De Dagvlinderatlas van Nederland (Bos, 2006), vermeldt dat de citroenvlinder overwintert als volwassen vlinder, die daarna vliegt van 25 februari tot 5 juni. De paring vindt in het voorjaar plaats. Na de paring moeten de eitjes nog rijpen. Mogelijk houden de volwassen vlinders ook een zomerrust waardoor ze in de (na)zomer minder vaak worden gezien, maar zeker is dat niet. De nieuwe generatie vliegt vanaf 6 juli. In de Ecologische Atlas van de Dagvlinders (Bink, 1992) staat dat de vlinders na de overwintering al eind april kunnen beginnen met het leggen van eieren en daarmee doorgaan tot midden juli. De citroenvlinders leven tot in juni en gaan dan dood; vanaf juli verschijnen dan de verse vlinders. In het artikel 'Speelt de citroenvlinder verstoppertje?' van mei 2009 wordt vermeld, dat volgens Bink vlinders die in het voorjaar vroeg uit de pop komen de mogelijkheid hebben om een zomerrust te houden, een soort rustfase, waarin zij een tijd proberen te overbruggen waarin er te weinig voedsel is of het te warm is. Late vlinders (soms worden tot medio juli nog eitjes afgezet, die dus pas in september volwassen vlinders opleveren) hebben daar geen tijd voor. Deze drie bronnen zijn dus niet eenduidig in hun conclusies.

Henk Bosma

Citroenvlinder.

Figuur 4.: Het landelijk gemiddelde man/vrouw in voorjaar en zomer.

Nu kan ik me niet voorstellen dat er in juni te weinig voedsel voorhanden is en/of dat het te warm zou zijn, want volgens de gegevens van het KNMI is de gemiddelde temperatuur in de maand juni veel lager (15,2 °C.) dan de gemiddelde temperaturen in juli (17,4) en augustus (17,2), terwijl ik juist in de warmere maanden juli en augustus veel citroenvlinders zag vliegen. In juni zullen er ongetwijfeld vlinders doodgaan, maar er kunnen ook vlinders zijn, bijvoorbeeld vrouwtjes die nog eitjes moeten leggen, die de dip overleven.

Een goede manier om hier achter te komen is de citroenvlinders in het voorjaar te merken en in de zomer terug te vangen. In 2010 en 2011 heb ik in het voorjaar de vlinders gemerkt met een stip van een blauwe viltstift op de gele vleugels. Van de 71 gemerkte vlinders heb ik er in april, mei en begin juni 9 teruggevangen. Doch in de zomer heb ik helaas geen gemerkte vlinders meer waargenomen. 12% is dus teruggevangen en 88% is uitgezwermd en heeft mijn tuin niet meer bezocht of is gestorven. De kans is dus klein, dat in de zomer dezelfde citroenvlinders mijn erf weer zullen bezoeken. Voorlopig houd ik het erop dat de citroenvlinders in juni sterven.

Literatuur

- Bink, F.A., (1992) Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noord-West Europa. Schuyt en Co, Haarlem.
- Bos, F. et al., De Vlinderstichting (2006). De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. KNNV Uitgeverij.
- Smeenk, H. (1995) Houdt de Citroenvlinder wel of geen zomerslaap? Vlinders 2: 23-24.
- Van Swaay, C. (2009) Speelt de citroenvlinder verstoppertje? Vlinders 2: 10-11.

Aantal ongemerkte, gemerkte en gemerkt teruggevangen citroenvlinders over de jaren 2010 en 2011				
	Totaal aantal	ongemerkt	Gemerkt niet teruggevangen	Gemerkt teruggevangen
tot 10/4	23	5	16	2
tot 20/4	25	12	11	2
tot 30/4	16	16	0	0
tot 10/5	14	10	4	0
tot 20/5	18	5	12	1
tot 31/5	20	5	12	3
tot 10/6	7	0	6	1
tot 20/6	1	0	1	0
tot 30/6	1	1	0	0
tot 10/7	2	2	0	0
tot 20/7	14	14	0	0
tot 31/7	12	12	0	0
tot 10/8	26	26	0	0
tot 20/8	48	48	0	0
tot 31/8	12	12	0	0
tot 10/9	15	15	0	0
tot 20/9	3	3	0	0
tot 30/9	3	3	0	0
totaal	260	189	62	9